

Самосьонок Л.М.

УДК 339.922

РЕГІОНАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ УГОДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ

Характерною рисою сучасної економічної інтеграції є саме її регіональність, а інтеграційні процеси стосуються переважно економічного розвитку, оскільки, згідно з класифікацією стадій міжнародної інтеграції Б. Баласси [1], перші стадії інтеграції – зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз – стосуються передусім економіки та економічної політики країн, що інтегруються, а для інших сфер суспільного життя, для інших підсистем національного розвитку такий вплив є опосередкованим. І лише на останній стадії – стадії повної інтеграції – інтегрування безпосередньо торкається усіх компонентів національного розвитку.

Натомість в ході глобалізації формується така система економічних відносин, яка охоплює всі без винятку сторони господарського та суспільного життя (політичного, соціально-економічного, культурного тощо) усіх країн світу [2, с. 35]. Окремі ж глобалізаційні процеси можуть розвиватися як внаслідок виходу на якісно новий рівень міжнародного економічного співробітництва, так і внаслідок розповсюдження процесів економічної інтеграції з регіонального на міжнародний рівень з подальшим виходом за межі суто економічної сфери та поширення на усі процеси, що протікають у суспільстві [3, с. 345].

Дослідженням впливу участі країн в інтеграційних угрупованнях на динаміку національного розвитку присвячено роботи як вітчизняних так і закордонних вчених. Серед них варто виокремити напрацювання В.М. Гейця, Б.Є. Кваснюка, Д.Г. Лук'яненка, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка, А.С. Філіпенка, О.Б. Чернеги та роботи іноземних вчених, а саме Л. Асоуса, О. Бабарінде, Б. Баласси, А. Бреславца, Дж. Солта, Л. Хантера, І. Шабакера, М. Шиффа, Л. Хантера та ін.

Метою роботи є визначення чинників, напрямів та інтенсивності впливу участі країн у регіональних інтеграційних угодах на динаміку розвитку національної економіки.

Створення та функціонування інтеграційних блоків на основі укладених регіональних інтеграційних угод (Regional Integration Agreement, RIA) є характерною рисою сучасного етапу розвитку міжнародних відносин. Переважна більшість розвинених країн, країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою бере участь принаймні в одному, а часто і одночасно в декількох RIA.

Найбільшу кількість RIA укладено за участю країн-членів ЄС – станом на початок 2011 р. Євросоюз брав участь в 31 RIA, розвиненою є також мережа RIA за участю країн Азії (Сінгапур та Туреччина беруть участь у найбільшій кількості RIA – по 19, Індія – у 15, Японія – у 12) та Латинської Америки (Чилі бере участь у 19 RIA, Мексика – у 15). На пострадянському просторі також більшість країн бере активну участь в укладенні RIA різних типів: передують тут Україна, яка є учасницею 14 RIA, та Киргизстан, що бере участь у 9 RIA. [4]

Показовим є той факт, що понад третина світової торгівлі нині припадає на внутрішньорегіональну торгівлю, тобто на взаємну торгівлю країн-учасниць RIA. Протягом 1990-2010 рр. регіоналізація світового господарства перетворилася на провідну тенденцію: за цей період у світі вступило у дію 185 RIA, тоді як за період з 1950 р. по 1989 р. – лише 22 RIA (рис. 1) [4].

Істотними рисами сучасного етапу регіоналізації є: розширення сфери інтегрування за межі лібералізації торгівлі та тенденції до поглиблення інтеграції; перехід від "закритого регіоналізму", якому були притаманні закритість, колективний протекціонізм у відносинах з третіми країнами, обмеження рівня інтеграції створенням зони вільної торгівлі або митного союзу, "відкритим регіоналізмом" з його відкритістю, прагненням до співпраці з третіми країнами та до поглиблення інтеграції, її розповсюдження за межі економічної сфери; інтегрування країн з різним рівнем розвитку – розвинених країн, країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою у різних комбінаціях, а також створення трансрегіональних угруповань, які охоплюють країни, що знаходяться в різних регіонах світу.

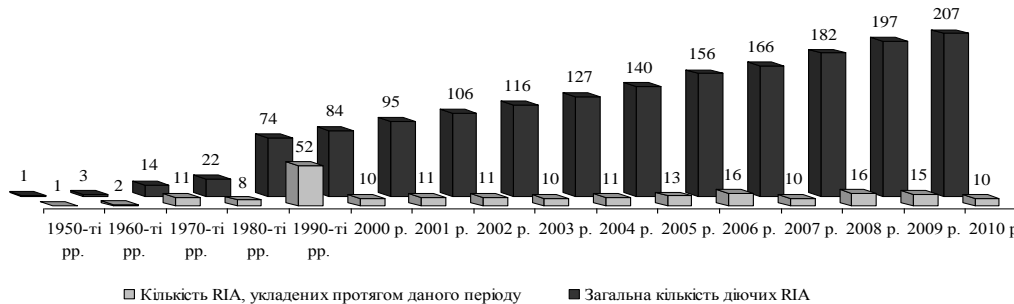

Рис. 1. Динаміка укладання RIA протягом 1950-2010 рр. [4].

В більшості інтеграційних угод чимала увага приділяється проблемам розвитку країн-учасниць, при цьому фокусування на тих чи інших аспектах розвитку залежить від особливостей країн, що є учасницями даної RIA. Наприклад, для RIA за участю африканських країн актуальними є проблеми подолання бідності, скорочення економічного, технологічного соціального відставання найменш розвинених країн тощо. Натомість цілі ЄС у сфері розвитку стосуються забезпечення безпеки, захисту довкілля, врегулювання

проблем міграції, поглиблення рівня інтегрування в неекономічній сфері, надання допомоги найменш розвиненим країнам тощо [5].

Водночас існують цілі інтегрування, які є спільними для країн із різним рівнем економічного розвитку, з різним політичним укладом, з різними соціокультурними традиціями тощо. Такі цілі переважно лежать у площині економічного та соціального розвитку країн, що інтегруються, та інтеграційного блоку в цілому. До цих цілей належать:

- створення територіально-господарського простору з конкурентоспроможною багатосекторною та багатоукладною економікою, яка має достатній власним потенціал для подальшого розвитку;
- розширення ринкового поля шляхом усунення штучних перешкод, що ускладнюють взаємний обмін товарами, послугами, капіталом, робочою силою, інформацією, технологіями тощо;
- підвищення стійкості економіки блоку шляхом удосконалення її структурних пропорцій, концентрації об'єднаного інвестиційного капіталу в рамках реалізації пріоритетних напрямів розвитку, що мають високу соціально-економічну ефективність;
- формування більш якісного конкурентного середовища та сприятливого інвестиційного та бізнесового клімату;
- удосконалення внутрішнього ринку праці, який був би спроможний, з одного боку, задовольняти потреби економіки блоку в робочій силі з відповідним рівнем кваліфікації, а з іншого – забезпечувати достатній рівень життя населення та можливість подальшого людського розвитку [6, с. 5-8; 7, с. 57].

Щодо захисту національних інтересів та їх лобювання при формуванні та провадженні спільних політик інтеграційних блоків, то тут яскравим прикладом може стати організація Азійсько-Тихоокеанської Економічної Співпраці, АТЕС (AsiaPacificEconomicCooperation, АПЕС), оскільки дане угруповання є уособленням усіх тенденцій сучасної регіоналізації: АТЕС реалізує стратегію "відкритого регіоналізму", включає країни, що знаходяться на різних щаблях розвитку та в різних частинах світу, мають різний масштаб національної економіки, різний рівень забезпеченості природними, людськими, фінансовими ресурсами, спрямовує зусилля на розширення сфери інтегрування від суто економічної до інституційної, соціальної, зовнішньополітичної тощо [8, с. 18-19].

Серед проблем, які зумовили особливе ставлення країн-учасниць АТЕС до питання дотримання національних інтересів, пошуку балансу між інтересами різних країн, а також між національними інтересами та інтересами інтеграційного блоку в цілому, треба виділити такі:

- занепокоєння "малих" країн (Бруней, В'єтнам, Папуа-Нова Гвінея, Перу, Сінгапур, Тайвань) щодо можливої експансії розвинених країн, обмеження їх економічного та політичного суверенітету;
- прагнення Японії до покращення політичного іміджу, а також до диверсифікації та зміцнення економічних зв'язків з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) в умовах глобальної фінансово-економічної кризи;
- подолання наслідків залежності від метрополії у провадженні внутрішньої та зовнішньої політики Австралією та Новою Зеландією, посилення економічної, соціальної, політичної, науково-технічної ролі цих країн в АТР;
- збільшення ролі нових індустріальних країн (НІК) Південно-Східної Азії (Малайзії, Південної Кореї, Сінгапуру, Таїланду) як "локомотивів" економічного та науково-технічного прогресу в регіоні;
- ведення мирного діалогу між Китаєм та Тайванем (АТЕС є фактично єдиною організацією, в рамках якої КНР співпрацює з Тайванем);
- нагальна потреба КНР в активізації розвитку людських ресурсів, створенні передової інфраструктури, інноваційному менеджменті, впровадженні нових технологій;
- бажання Канади вийти з надмірної економічної залежності від свого стратегічного партнера – США задля отримання політичного статусу глобального актора та пошуку стимулів для зростання економіки;
- прагнення США з метою дотримання економічної та безпеки розширити присутність на ринках країн Південно-Східної Азії, які швидко розвиваються та є достатньо емними, а також покращити свої політичні позиції і підвищити впливовість на політичні та економічні процеси в АТР;
- намагання Росії відновити статус "наддержави", зокрема в АТР, намагання створити багатополосний устрій сучасного світу, потреба в коригуванні зовнішньополітичного курсу, використання особливостей її геополітичного та гео економічного положення, диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків, використання досвіду країн Південно-Східної Азії щодо ринкових перетворень, модернізації економіки та подолання кризових явищ в економіці [8; 9].

Системоутворюючими принципами діяльності АТЕС виступають добровільність участі та консенсус при прийнятті рішень. Дані положення угод між учасниками АТЕС дозволяють їм уникнути примусу у виконанні прийнятих рішень, які мають переважно характер морально-політичних зобов'язань, тобто ключову роль відіграє т. зв. "м'яке право" [10, с. 54], яке є за своєю сутністю добровільним та більшою мірою відповідає азійському колективізму та враховує наявність істотних розбіжностей в економіці, політиці, культурі країн – учасниць АТЕС.

Особливістю АТЕС, яка враховує інтереси учасників, є визначення статусу учасника не як "держави" або "країни", а як "економіки" (англ. MemberEconomy), що дозволяє уникнути конфліктних ситуацій щодо міжнародно-правових відносин, наприклад, між КНР та Тайванем, а також акцентувати співпрацю на економічних аспектах, уникнувши при цьому надмірної політизованості.

На користь рівноправності учасників АТЕС та дотримання їхніх національних інтересів слугує також механізм індивідуальних і колективних планів дій та заходів техніко-економічної співпраці, передбачених Манільською програмою дій 1996 р. В стратегічному плані АТЕС – Богорських цілях (1994 р.) – передбачено, що лібералізація руху товарів, послуг та інвестицій має відбуватися до 2010 р. для розвинених країн, до 2015 р. для НІК та до 2020 р. для країн, що розвиваються. Однак, світова фінансово-економічна криза скоригувала встановлені терміни: на саміті голів держав АТЕС, що відбувся у листопаді 2008 р. в Лімі, було задекларовано, що АТЕС підтверджує прихильність до Богорських цілей – створення вільної та відкритої системи торгівлі та інвестиційної діяльності в АТР, але у кризових умовах реформи мають продовжуватися в індивідуальному порядку у поєднанні з лібералізацією у двосторонньому та багатосторонньому форматах [9].

Для досягнення такого результату в АТЕС використовують такі механізми, як різношвидкісна інтеграції з урахуванням економічних, політичних, соціокультурних та ін. особливостей країн, що інтегруються; застосування при формуванні інституційних фреймів інтеграційного процесу "м'якого права", прийняття рішень на основі консенсусу, баланс формальних і неформальних інституцій інтеграційної взаємодії, уникнення надмірної політизованості інтеграційного процесу.

Таким чином, при визначенні чинників, напрямів та інтенсивності впливу участі країн у регіональних інтеграційних угодах на динаміку розвитку національної економіки було встановлено, що переважаючими мотивами та чинниками виступають економічні, що спрямовані на поширення умов сприятливого конкурентного середовища на якомога більшу географічну територію; концентрацію ресурсного потенціалу угруповання і оптимізацію структури економіки країн учасниць з метою підвищення її ефективності.

Джерела та література:

1. Balassa V. The theory of economic integration / V. Balassa. – Homewood : Richard D. Irwin, Inc., 1961. – 308 p.
2. Шишков Ю. В. Европа и процессы глобализации экономики / Ю. В. Шишков // Современная Европа. – 2000. – № 1. – С. 32-37.
3. Вахитова Т. М. Особенности современных интеграционных процессов в условиях глобализации мировой экономики / Т. М. Вахитова // Проблемы современной экономики. – 2001. – № 1. – С. 345-346.
4. World Trade Organization : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.wto.org>.
5. European Union Development Policy : Issues Paper : [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/consultation_report_en.pdf.
6. Trade Blocs : A World Bank Policy Research Report / The World Bank, The International bank for Reconstruction and Development. – N. Y. :Oxford University Press, 2000. – 146 p.
7. Бородин В. А. Региональная интеграция как инструмент модернизации экономики / В. А. Бородин // Известия ИГЭА. – 2011. – № 3 (77). – С. 54-57.
8. Бреславец А. А. Азиатско-тихоокеанское экономическое сотрудничество: система интеграционных процессов, роль и национальные интересы стран-участниц / А. А. Бреславец // Россия и АТР. – 2009. – № 2. – С. 18-32.
9. Asia Pacific Economic Cooperation : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.apec.org/>.
10. Davidson P. J. Rules-based? APEC's Role in the Evolving International Legal Framework for Regulating International Economic Relations : [Електронний ресурс] / P. J. Davidson // APORITES : revista mexicana de estudios sobre la Curnca del Pacifico. – 2002. – Vol. 2, No. 3. – P. 43-57. – Режим доступу : <http://www.portesasiapacifico.com.mx/revistas/epocaii/numero3/3.pdf>.

Святохо Н. В., Кондратюк В.М.

УДК 330.32(075)

ПОСЛЕДСТВИЯ ПОСТИНВЕСТИЦИОННОГО ПЕРИОДА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: СУЩНОСТЬ И КЛАССИФИКАЦИЯ

На эффективную деятельность предприятий в долгосрочной перспективе, обеспечение высоких темпов их развития и повышение конкурентоспособности в условиях развития рыночной экономики в Украине большое влияние оказывает уровень их инвестиционной активности и масштабы инвестиционной деятельности. Решения о реализации конкретных инвестиций, источниках их финансирования, направлениях их использования принимаются на прединвестиционном этапе инвестиционного цикла, далее после эксплуатации инвестиций в постинвестиционном периоде оцениваются результаты их освоения. Такая оценка часто принимает исключительно вид прогноза денежных потоков, то есть предприятия ориентируются, прежде всего, на экономические последствия и практически не принимают во внимание кадровые, экологические, производственные и иные последствия освоения инвестиций. Руководители высшего звена управления на предприятии, решающие вопрос о привлечении инвестиций, исходят только из положительных сторон инвестирования, отрицательные последствия либо не учитываются вообще, либо учитываются частично, вследствие чего проблемы, возникающие в постинвестиционный период, решаются в авральном порядке, а показатели деятельности самого предприятия могут снизиться до кризисного. Как показывает опыт работы украинских предприятий, в результате освоения инвестиций 60% из них или